

Araling Panlipunan

Quarter 1 – Week 8

**Pangunahing Likas na Yaman ng mga Lalawigan
sa Rehiyon at Wastong Pangangalaga ng mga Ito**

3

Araling Panlipunan **Quarter 1 - Week 8**

Quarter 1 – Week 8

Pangunahing Likas na Yaman ng mga Lalawigan sa Rehiyon at Wastong Pangangalaga ng mga Ito

This instructional material was collaboratively developed and reviewed by educators from public and private schools, colleges, and or/universities. We encourage teachers and other education stakeholders to email their feedback, comments, and recommendations to the Department of Education at action@deped.gov.ph.

We value your feedback and recommendations.

Department of Education • Republic of the Philippines

Pasiuna

Malipayong pagsalmot sa Araling Panlipunan sa ikatulong Ang-ang, modyul kini sa Populasyon sa Atong Komunidad ug sa mga Probinsiya sa Rehiyon.

Kini nga modyul gihimo sa mga magtutudlo sa Dibisyon sa Malaybalay City subay sa K to 12 Kurikulum giniyahan sa mga opisyalles niining Dibisyon.

Kini nagtinguha nga makakat-on ang mga kabataan taliwala nga dili sila makasulod sa eskwelahan tungod sa problema sa pandemya (Covid 19).

Pahimangno sa mga Magtutudlo:

Kini nagalangkob sa mga pamaagi aron makakat-on ang mga estudyante. Gilauman nga inyo silang magiyahan sa paggamit niini.

Alang sa mga Tinun-an:

Kini nga modyul gihimo aron mugiya kanimo sa pagsabot sa competency nga angay makat-unan ug mahibal-an.

Pahimangno sa mga Tinun-an:

1. Dili sulatan o hugawan ang modyul. Ang inyong mga tubag sa mga buluhaton isulat sa inyong activity notebook sa Araling Panlipunan.
2. Iganid sa pagtubag ang mga buluhaton.
3. Ibalik ang modyul sa maayong kondisyon sa petsa sumala sa inyong gisabotan sa imong magtutudlo.
4. Kung adunay mga pangutana o kalibog, ayaw pagmakuli sa pagkonsulta sa inyong magtutudlo. Magtext o tawag niining numero _____ (teacher's mobile number).

Kami nanghinaot nga pinaagi niini makasinati kamo ug bulawanon nga pagtulun-an.

Hibalo-i Kini

Kini nga modyul gibuhát aron mas makat-unan nimo ang mga konsepto sa mga natural nga kapanguhaan sa rehiyon ug unsa ang mga saktong pamaagi sa pagdumala niini.

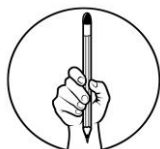
Sulod sa modyul mao kini:

Pagtulon-an 1-Natural nga Kapanguhaan sa mga Probinsiya sa Rehiyon Diyes

Pagtulon-an 2-Ang mga Maalamon ug Dili Maalamon nga Pagdumala sa mga Natural nga Kapanguhaan sa Rehiyon

Sa paggamit niini nga modyul, ikaw gilauman nga:

1. makahulagway sa mga nag-unang natural nga kapanguhaan nga makita sa Rehiyon Diyes, ug
2. matun-an ang mga pamaagi nga maalamon ug dili maalamon sa pagdumala sa mga natural nga kapanguhaan.

Sulayi Kini

Lingini ang mga pulong naay kalabutan sa mga natural nga kapanguhaan sa rehiyon.

L	K	Y	U	T	A	J	X	C
A	F	C	Z	J	C	X	K	H
S	K	J	R	Z	X	J	F	R
A	F	T	U	B	I	G	K	O
N	K	F	J	X	M	J	G	M
G	C	F	X	R	C	F	K	I
J	K	X	F	V	W	Y	P	T
F	X	D	A	G	A	T	J	E

Giya:

yuta

tubig

lasang

dagat

chromite

Unang Adlaw

PAGTULON AN 1

Natural nga Kapanguhaan sa mga
Probinsiya sa Rehiyon Diyes

Kat-oni Kini

Tun-i ang mga hulagway sa ubos. Tubaga ang mosunod nga mga pangutana.

Unsa ang natural nga kapanguhaan sa panginabuhian niini nga mga lugar?

<https://bit.ly/32Lzbao>

<https://cutt.ly/ffPFROM>

Susiha Kini

Ang mga **natural nga kapanguhaan** sa usa ka lugar maka-impluwensya sa panginabuhian sa mga katawhan niini. Kini naglangkob sa kabukiran, kapatagan, kalasangan, ug kadagatan sa rehiyon. Panguma ang kasagaran nga panginabuhian dinhi. Ang mga nag-unang produkto dinhi mao ang humay, mais, tubo, lubi, pinya, ug uban pa. Ang taas nga baybayon sa amihanang bahin sa rehiyon ang gisaligan sa pagpangisda sa ubang

lumulumpyo. Samtang ang uban nanarbaho usab sa mga komersyo, industriya ug pang-gamhanan nga mga opisina ug patigayun. Ang dagkong kasapaan niini sama sa Agus River ug Pulangi River gasaligan alang sa patubig ug ilimnon sa rehiyon. Samtang ang

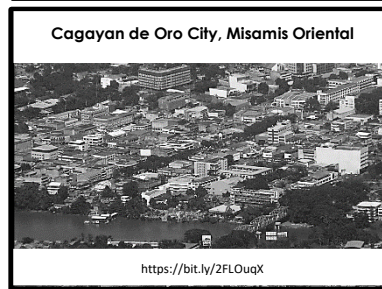
Kapatagan sa Lanao del Norte

<https://cutt.ly/QfPZm1L>

Mambajao, Camiguin

<https://cutt.ly/ffPFROM>

Cagayan de Oro City, Misamis Oriental

<https://bit.ly/2FL0uqX>

Maria Cristina Falls ang gasaligan sa enerhiya sa halos tibuok Mindanao. Abunda sa natural nga kapanguhaan ang rehiyon.

Buhata Kini

Pili- sulod sa kahon ang mga nag-unang natural nga kapanguhaan sa rehiyon. Isulat ang letra sa imong tubag sa

A. kabukiran B. kapatagan C. kadagatan D. kasapaan

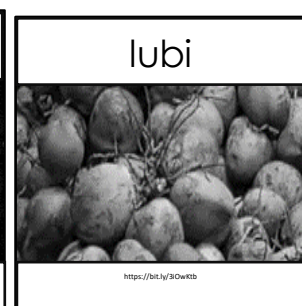
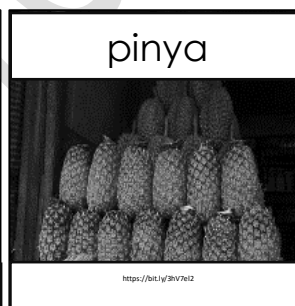
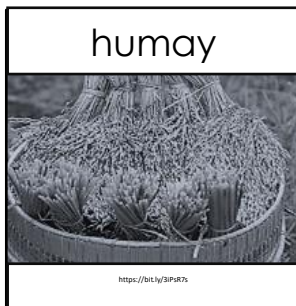
papel o notbuk.

Ikaduhang Adlaw

Kat-oni Kini

Pili-a sa mga musunod ang mga nag-unang produkto sa rehiyon. Ilista kini sa imong notbuk.

Susiha Kini

Dako ang kalabotan sa mga natural nga kapanguhaan sa panginabuhian sa usa ka lugar.

Ang Bukidnon ang nag-inusarang lalawigan sa rehiyon nga walay dagat ug napalibotan og mga bukid. Tungod niini panguma ang gisaligan sa mga katawhan dinhi. Abunda ang abot sa yuta busa ang lugar natawag usab nga *Food Basket of Mindanao*. Pinya ang isa sa mga nailang produkto dinhi.

Ang Camiguin naila sa ilang abundang abot sa yuta. Gawas niana, naila ang lalawigan isip usa sa mga sentro sa turismo sa nasod tungod sa Mt. Hibok-hibok ug sa natural nga mga busay, tubod ug talagsaong kadagatan dinhi. Naila ang lugar sa Lanzones Festival.

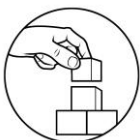
Ang taas nga baybayon sa Lanao del Norte ang naghatag niini og abunda nga abot pangdagat. Haom usab ang yuta dinhi sa panguma. Tinubdan usab ang lalawigan sa kuryente sa pulo sa Mindanao. Tungod niana hinay-hinay nang naila ang lugar isip sentro sa pang-industriya.

Taas usab ang mga baybayon sa Misamis Occidental busa usa sa nag-unang pangina-buhian dinhi ang pangisda. Naila usab ang kadagatan dinhi sa maanindot nga mga talanawon. Ang mga nag-unang produkto dinhi mao ang humay, mais ug lubi.

Ang Misamis Oriental ang sentro sa negosyo ug panggamhanan sa rehiyon. Busa daghan usab sa mga nagpuyo dinhi nanarbaho sa mga opisina, tindahan ug pabrika. Naila ang probinsiya sa minahan sa chromite. Lubi ang usa sa nag-una niining produkto.

Buhata Kini

I-drawing sulod sa mga kahon ang mga nag-unang natural nga kapanguhaan sa imong probinsiya.

Akong probinsiya:

Ikatulong Adlaw

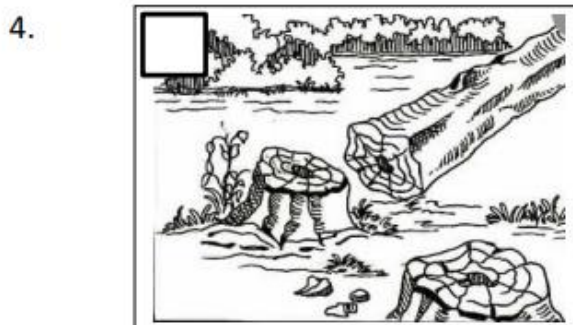
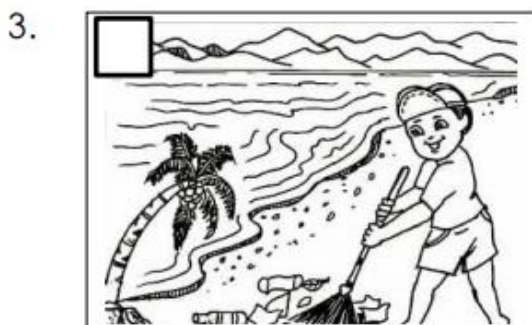
PAGTULON-AN
2

**Ang mga Maalamon ug Dili Maalamon
nga Pagdumala sa mga Natural nga
Kapanguhaan sa Rehiyon**

Kat-oni Kini

Pagtuon sa mga litrato. Butangi ug ★ ang imong papel kung sa imong hunahuna usa ka maalamon ang pagdumala sa natural nga mga kahinguhaan ug ✕ kung dili.

Susiha Kini

Tun-i ang mga tsart.

Pagdumala sa Kapanguhaan sa Yuta ug Kalasangan

Maalamon nga Pagdumala	Dili Maalamon nga Pagdumala
1. Ang pagpreserba sa mga tanom ug hayop nga kalasangan.	1. Ang wala pagtuman sa kampanya sa global deforestation
2. Paglikay sa kalihokan sa pagpanguma nga pagkaingin	2. Pagkakaingin
3. Nagputol lang sa punoan nga hamtong pa.	3. Ang kanunay nga pagputol sa mga kahoy sa kalasangan.
4. Ang pagtanum sa mga seedlings nga katumbas alang sa mga giputol nga mga kahoy	4. Ang pagmina sa mga minerales.
5. Ang dili pagdakop sa mga langgam	5. Ang kakulangan sa kaalam sa

Pagdumala sa Mga Kapanguhaan sa Tubig

Maalamon nga Pagdumala	Dili Maalamon nga Pagdumala
<ol style="list-style-type: none"> 1. Paglikay sa paggamit sa dinamita ug uban pang kemikal sa pagpangisda. 2. Ang insakto nga paggamit sa fishing boat. 3. Pagtanom ug mga Mangroove sa daplin sa dagat. 4. Paggamit sa mga pukot nga adunay dagko o medium nga lungag. 5. Pagtangtang sa kanal ug basura sa sapa, dagat, lanaw o sapa. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Paggamit sa dinamita, elektrisidad, hilo o cyanide, ug ang batasan sa sistema sa kombinatorial 2. Paglabay ug mga basura sa mga kanal sa mga porma sa tubig. 3. Pagkonsumo sa mga bakawan sa aquaculture (fishpond). 4. Gipasagdan ang pagdaghan sa mga Water Lily sa tubig nga nagpugong sa pag-agos niini. 5. Pagtukod ug mga balay ug pabrika sa daplin sa dagat o sapa.

Pagdumala sa Yuta

Maalamon nga Pagdumala	Dili Maalamon nga Pagdumala
<ol style="list-style-type: none"> 1. Ang pag-ilis sa mga tanum aron makatabang sa pagpadayon sa pagkamabungahon sa yuta. 2. Pagtanum sa mga kahoy aron malikayan ang pagkubkob sa yuta. 3. Paggamit sa madunot nga mga dahon, basura, basura sa hayop sa compost pit ingon nga abono. 4. Ang pagtanum tali sa mga tanum aron ang ibabaw nga yuta magpabilin nga mabungahon. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ang mga subdibisyon, mall, pabrika, sementeryo ug mga golf course naghimo sa yuta imbis nga magtanum sa mga bata kang pagkaon. 2. Ang sobra nga paggamit sa mga kemikal ug abono. 3. Pagpuli sa mga tanum sa mas mukita nga mga barayti nga ibaligya sa gawas sa nasud sama sa mangga, pinya, ug saging

Pagdumala sa mga Kapanguhaan sa Mineral

Maalamon nga Pagdumala	Dili Maalamon nga Pagdumala
<ol style="list-style-type: none"> 1. Pagpugong sa polusyon nga gakahitabo sa pagmina. 2. Pagtuon sa moderno ug siyentipikong pamaagi sa pagmina sa nasud. 3. Dili paggamit sa kemikal nga mercury tungod kay hinungdan kini sa sakit. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pagpangubkob sa yuta nga wala'y pagtugot 2. Pagpahigayon sa pagmina nga walay igong kahibalo. 3. Ang pagtangtang sa balas sa suba nga hinungdan sa polusyon sa tubig 4. Ang pagkalot ug lawom nga maoy hinungdan sa pagkaanod sa yuta.

Buhata Kini

Unsa ang imong hunahuna sa mga kalihokan sa maalam nga pagdumala sa mga natural nga kahinguhaan? Sulati ang mapa nga cluster sa insakto nga kasayuran nga gikinahanglan sa kahimtang. Isulat imong tubag sa imong notbuk o papel.

Ika-upat nga Adlaw

Kat-oni Kini

Tun-i ang hulagway.

Sa unsang paagi ang maalamon nga paggamit sa natural nga mga kapanguhaan makapalambo sa panginabuhian sa rehiyon?

Susiha Kini

Ang Rehiyong Diyes-Amihanang Mindanao abunda sa mga natural nga kapanguhaan sa yuta, tubig, kalasangan ug mga minerales. Busa ang nag-unang panginabuhian sa rehiyon mao ang panguma ug pagpangisda. Humay, mais, tubo, prutas ug mga utanon ang nag-unang produkto sa rehiyon. Tungod usab niini daghan ang mga tourism spots sa rehiyon. Naila ang Bukidnon sa mga pinya niini. Lanzones ug kopra ang sa Camiguin. Lubi ang nag-unang produkto sa Misamis Oriental ug Misamis Occidental. Naa usab minahan sa chormite sa Misamis Oriental. Abunda usab sa abot sa panagatan ang Lanao del Norte. Nahimong malambuan ang mga siyudad sa probinsiya sama sa Cagayan de Oro, Iligan ug Ozamis tungod sa mga patigayun. Naila ang rehiyon nga usa sa mga malambuan nga dapit sa Mindanao.

Buhata Kini

Basi sa mga hulagway, pili-a ang mga pahayag nga nagsaysay kung gi-unsa niini pagtabang nga mapalambo ang usa ka lugar. Butangi og tsek (✓) ang hustong tubag.

- ☐ Naghatag og panginabuhian sa mga katawhan.
- ☐ Naghatag og kadaot sa mga katawhan sa lugar.

- ☐ Nakulangan ang lugar nga puyan-an sa mga katawhan.
- Nakatabang sa suplay sa pagkaon sa maong lugar.

- ☐ Nakahasol sa mga tawo tungod sa daghang basurang nahakot.
- ☐ Nakatabang nga mapanalipdan sa mga sakit ang mga katawhan sa lugar.

Ika-limang Adlaw

Hinumdumi Kini

Kompletuha ang mga pahayag. Pili-a sulod sa kahon ang imong mga tubag. Isulat ang tubag sa imong notbuk o papel.

maalamon
yuta

pag-alima
tubig hangin

kalasangan
minerales

Ang mga natural nga kapanguhaan sa Rehiyon Diyes mao ang _____, _____, _____, ug _____. Kinahanglan ang _____ nga pagdumala niini nga mga natural nga kapanguhaan alang sa kalambuan sa rehiyon.

Pagpa-uswag

Pagpili og usa mga natural nga kapanguhaan sa rehiyon (yuta, tubig, kalasangan o minerales). Buhati kini og poster nga nagpakita og tulo ka maalamon nga pagdumala niini. Ibutang kini sa usa ka limpyong papel.

Ebalwasyon

Tubaga ang mga mosunod. Isulat sa imong *activity* notbuk o papel ang letra sa hustong tubag.

- ___ 1. Pili-a sa mga musunod ang nag-unang natural nga kapanguhaan sa rehiyon.
A. bungtod B. minerales C. sapa D. yuta
- ___ 2. Unsa ang duha ka nag-unang panginabuhian sa rehiyon?
A. panguma ug pagpangisda
B. pagpaninda ug pagpamanday
C. pamutol og kahoy ug pagmina
D. pangempleyo sa opisina ug pabrika
- ___ 3. Pili-a sa mga musunod ang nagpakita og saktong pagdumala sa mga natural nga kapanguhaan.
A. pagpugong sa polyusyon sa pagmina
B. pagpangubkob sa yuta nga wala'y pagtugot
C. sobrang paggamit sa mga kemikal ug abuno sa uma
D. kanunay nga pagpamutol sa kahoy sa kalasangan
- ___ 4. Aha sa mga musunod ang hustong pahayag?
A. dili angayang ampingan ang mga natural kapanguhaan sa rehiyon
B. dili mahurot ang mga natural nga kapanguhaan sa rehiyon kay abunda kini
C. nag-agad sa natural nga kapanguhaan ang panginabuhian sa mga katawhan
D. mahimong malambuon ang usa ka lugar bisan hurot na ang mga natural nga kapanguhaan niini
- ___ 5. Unsa ang dapat buhaton sa mga katawhan aron mapreserba ang mga natural nga kapanguhaan sa rehiyon?
A. magtinabangay sa pag-alima sa mga kalasangan ug katubigan
B. angkunon ang mga tinubdan sa sapa alang sa kaugalingong humayan

- C. gamiton tanan ang mga minerales sa pagtukod og mga negosyo
- D. pagtugot sa mas daghang mga minahan sa rehiyon alang sa dugang nga panginabuhian

Tubag sa mga Pangutana

E	J	T	A	G	A	D	X	F
T	P	Y	W	V	F	X	K	J
I	K	F	C	R	X	F	C	G
M	G	J	M	X	J	F	K	N
O	K	G	I	B	U	T	F	A
R	F	J	X	Z	R	J	K	S
H	K	X	C	J	Z	C	F	A
C	X	J	A	U	Y	K	L	

Sulayi kini

Kat-oni	p.5	1.	2.	3.	4.
Buhata kini	p.7	Mga tubag	makita sa	mga tsart sa	p.5-6

pagdumala niini nga mga natural nga kapanguhaan alang sa kalambuan sa rehiyon.

Ang mga natural nga kapanguhaan sa Rehiyon Dives mao ang **kalasangan**, **tubig**, **yuta**, ug **mineral**. kinahanglan ang **madalamon** nga

Hinumdomi kini p.8-9

Criteria (Mga Sukaran)	Description (Paghulagway)	Puntos
Content (Unod/Punto sa Pagsabot)	Napakita sa poster ang mga madalamon nga pag-olima sa mga natural nga kapanguhaan.	/5
Workmanship (Gama/Pagbabaho)	Limpyo ang trabaho ug napasa sa saklang oras.	/5
Creativity (Pagkamatunga-on)	Idagsoon ang nabuhat ug pagsada.	/5
Total Score (Kinatibuk-an)		/15

Pagpauwag

Buhata kini p.4	Mga tubag nagdepende sa probinsya
Buhata kini p.3	A, B, C, D
Kat-oni kini p.2	1. uma/yuta 2. tubig/dagat

	<p>sa boghat owar sa mga tsart sa probinsya.</p> <p>makita sa mga tsart sa probinsya.</p> <p>sa mga tsart sa probinsya.</p>
---	---

	<p>sa mga tsart sa probinsya.</p> <p>makita sa mga tsart sa probinsya.</p> <p>sa mga tsart sa probinsya.</p>
--	--

	<p>sa mga tsart sa probinsya.</p> <p>makita sa mga tsart sa probinsya.</p> <p>sa mga tsart sa probinsya.</p>
--	--

Buhata kini p.8-9

Ebalwasyon	1. D	2. A	3. A	4. C	5. A
------------	------	------	------	------	------

Sanggunian:

Araling Panlipunan 3 Kagamitan ng Mag-aaral Rehiyon
X-Hilagang Mindanao

For inquiries or feedback, please write or call:

Department of Education – Division of Malaybalay City

Office Address: Sayre Highway P-6, Casisang, Malaybalay City

Telefax: (088) 314-0094

EmailAddress: malaybalay.city@deped.gov.ph